

Література

1. *Алексеевко М.Д.* Капітал банку: питання теорії і практики: монографія. — К.: КНЕУ, 2002. — 276с.
2. *С. М. Савлук.* Власний капітал комерційного банку [Текст]: монографія. — К.: КНЕУ, 2012. — 459 с.
3. Банковско-финансово-правовой словарь — справочник / Упор.: Л.К. Воронова. — К.: АСК., 1998. — 288 с.
4. *Коваль, С.Л.* Формування фінансових ресурсів комерційних банків // Фінанси України. — № 7. — 2004. — С. 110—115.
5. Банковское дело : учебник / под ред. О. И. Лаврушина. — М. : Финансы и статистика, 2005. — 672 с.
6. Аналіз банківської діяльності / [А.М. Герасимович, М.Д. Алексеевко, І.М. Парасій-Вергуленко та ін.]; За ред. А.М. Герасимовича. — Вид. 2-ге, без змін. — К.: КНЕУ, 2006. — 600 с.
7. *Васюренко О.* Ресурсний потенціал комерційного банку / О. Васюренко, І. Федосік // Банківська справа. — 2002. — № 1. — С. 58—64.
8. *Єпіфанов А. О.* Операції комерційних банків : навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. — 523 с.
9. Про банки і банківську діяльність: закон України від 7 грудня 2000 р в мережі Інтернет: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
10. Основні показники діяльності банків. Офіційний сайт НБУ в мережі Інтернет: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807

Статтю подано до редакції 15.05.13 р.

УДК 336.73

Поліщук Є. А., к.е.н., доцент,
доцент кафедри банківських інвестицій
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана»

ПІДХОДИ ЩОДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «НЕБАНКІВСЬКІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ» В КОНТЕКСТІ УЧАСТІ В ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ

АНОТАЦІЯ. В статті розглянуто основні підходи щодо визначення «небанківські фінансові установи» в контексті участі в інвестиційному процесі. Запропоновано власне визначення цих фінансових установ.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: небанківські фінансові установи, інвестиційний процес та його стадії.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены основные подходы относительно определения «небанковские финансовые учреждения» в контексте участия в инвестиционном процессе. Предложено собственное определение этих финансовых учреждений.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: небанковские финансовые учреждения, инвестиционный процесс и его стадии.

ABSTRACT. The article describes the main approaches to the definition of «non-bank financial institutions» in the context of participation in the investment process. Suggest own definition of these financial institutions.

KEY WORDS: non-bank financial institutions, investment process and its stage.

Постановка проблеми. Реалізація інвестиційних проектів часто відбувається в умовах обмеженості ресурсів, у тому числі і фінансових. Основними джерелами зовнішніх ресурсів є кошти фінансових установ: банківських та небанківських. Наразі банки є важливим учасниками інвестиційного процесу, лишаючи позаду небанківські фінансові установи. Таким чином інвестиційний процес лишається без значної кількості грошових ресурсів, часто на вигідних умовах, в особі небанківських фінансових установ.

Аналіз останніх джерел. Розгляду сутності небанківських фінансових установ присвячено чимало праць у царині фінансової науки. Можна виділити праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених як З.Г. Ватаманюк, О.М. Гладчук, О.Л. Дорош, І.С. Каракулова, О.П. Сідельник, В.Г. Шелестак, В.О. Юровський тощо. Не применшуючи значення проведених досліджень, хотілось би зауважити, що ці праці сфокусовані на вивченні діяльності цих суб'єктів на ринку фінансових послуг, фінансовому ринку тощо. Участь небанківських фінансових установ в інвестиційних процесах розглядається поверхово.

Постановка завдання. У зв'язку з зазначеними проблемами ставимо за мету визначити небанківські фінансові установи в контексті їхньої участі в інвестиційних процесах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до наших попередніх досліджень, що стосуються процесу інвестування, нами було визначено, що інвестиційний процес є коливальним, динамічним та стохастичним процесом, який характеризується проходженням низкою інвестиційних стадій. Нагадаємо, що А.А. Пересада серед них виділив такі: 1) мотивація інвести-

ційної діяльності; 2) прогнозування та програмування інвестицій; 3) обґрунтування доцільності інвестицій; 4) страхування інвестицій; 5) державне регулювання інвестиційного процесу; 6) планування інвестицій; 7) фінансування інвестиційного процесу; 8) проектування та ціноутворення; 9) забезпечення інвестицій матеріально-технічними ресурсами; 10) освоєння інвестицій; 11) підготовка до виробництва продукції; 12) попередні здавання-прийом до експлуатації; 13) кінцеве здавання об'єкта до експлуатації [1].

Як бачимо, фінансування інвестиційного процесу займає одну з ключових його стадій. Це — кровоносна система інвестування. Без нього неможливий жоден серйозний інвестиційний проект.

Зазначимо, інвестиційний процес має всі ознаки системи: у ньому завжди присутній суб'єкт (інвестор), об'єкт (об'єкт інвестицій), зв'язок між ними (інвестування з метою одержання інвестиційного доходу) і середовище, в якому вони існують (інвестиційне середовище) [2].

Очевидно, що на етапі ідентифікації цілей інвестиційного проекту неважливим є питання, хто буде інвестором. Звичайно, реалізація інвестиційного проекту може здійснюватися за рахунків власного капіталу. Втім, як показує практика, дуже часто важко обійтися без зовнішніх ресурсів. Вищезазначене питання набуває своєї ваги тоді, коли визначається вартість інвестицій. В умовах розвиненого фінансового ринку перед організаторами інвестиційного процесу існує широкий вибір джерел фінансування. Рішення щодо фінансування інвестицій приймається на підставі визначення найпривабливіших умов фінансування: строки, суми, вартість, форми оплати відсотків, передача корпоративних прав тощо.

Фінансовий ринок представлений низкою фінансових установ, що є в системі інвестиційного процесу його суб'єктами, точніше сказати, оскільки, ми визначили, що без фінансової складової важко уявити процес інвестування, головними суб'єктами. Їх розділяють на банківські та небанківські фінансові установи.

Так як ми акцентуємо увагу саме на небанківських фінансових установах, то доречним буде розглядати саме їх, залишаючи банки осторонь. Варто зазначити, що цьому питанню присвячено чимало наукових праць. Ми дослідили численні погляди вчених, що дало змогу нам виокремити окремі підходи щодо сутності цього поняття (детальніше див. Таблицю 1).

Таблиця 1

**ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ
«НЕБАНКІВСЬКА ФІНАНСОВА УСТАНОВА»**

Автор	Визначення
Перший підхід: основа — спеціалізоване фінансове посередництво	
Дорош О.Л. [3]	спеціалізовані фінансові посередники, які акумулюють вільні кошти юридичних та фізичних осіб і розміщують їх на фінансовому ринку для отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.
Гладчук О.М. [5]	сукупність інститутів небанківського сектора, які провадять діяльність у сфері надання вузькоспеціалізованих фінансових послуг щодо задоволення різноманітних індивідуалізованих коротко-, середньо- та довгострокових потреб у фінансових ресурсах домогосподарств та суб'єктів господарювання відповідно до чинного законодавства у їх взаємозв'язку та взаємозалежності, вони існують у країні в певний історичний проміжок часу та функціонують у межах фінансового сектору країни.
Каракулова І.С.[6]	сукупність небанківських фінансових посередників (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, кредитних спілок, ломбардів, фінансових компаній, лізингових і факторингових компаній), що здійснюють діяльність у сфері вузькоспеціалізованих фінансових послуг відповідно до вимог чинного законодавства, що регулює економічні відносини на ринку фінансових послуг.
Шелестак Г.Т. [7]	фінансові посередники, які акумулюють тимчасово вільні грошові кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб з метою надання фінансових послуг.
Юровський В.О. [8]	це фінансові посередники між позичальниками та кредиторами, що здійснюють фінансову конверсію грошових коштів.
Ватаманюк З.Г. [9]	спеціалізовані фінансові посередники, які акумулюють вільні кошти юридичних та фізичних осіб властивими їм методами і розміщують їх на фінансовому ринку для отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів
Брегедя О.А. [10]	установи кредитної системи небанківського типу, що акумулюють грошові доходи, капітали та заощадження населення, підприємств, держави, спеціалізуючись на виконанні певних операцій або кола клієнтів

Продовження табл. 1

Автор	Визначення
Другий підхід: основа — професійна участь на фінансовому ринку	
Сідельник О.П. [4]	професійні учасники ринку фінансових послуг, що спеціалізуються з надання однієї або кількох фінансових послуг окремому сегменту клієнтів шляхом акумуляції та розміщення тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб на фінансовому ринку.
Футало Т.В. [11]	професійні учасники фінансового ринку, які, на відміну від банків, спеціалізуються на окремих фінансових операціях, забезпечуючи страхування, кредитування, спільне інвестування, управління активами, посередництво у купівлі-продажі фінансових інструментів, недержавне пенсійне забезпечення, гарантійні операції.
Третій підхід: основа — конкуренція для банків	
Колодзів О.М., Колесніченко В.Ф. [12]	потужні конкуренти банків у боротьбі за вільні грошові капітали
Базилевич В.Д. [13]	спеціалізовані фінансово-кредитні посередники, що конкурують з банками.
Четвертий підхід: «майже банки»	
Закон Білорусі «Про регулювання фінансових установ» [14]	це юридична особа, яка має право здійснювати окремі банківські операції та види діяльності, передбачені Банківським кодексом Республіки Білорусь, за винятком (у сукупності) наступних банківських операцій: залучення грошових коштів фізичних і юридичних осіб у вклади (депозити); розміщення залучених коштів від свого імені і за свій рахунок в кредити; відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб».
Вільний словник по визначенням з економіки, фінансів та бізнесу [15]	кредитно-фінансові установи, формально не є банками, але виконують деякі банківські операції.
The free dictionary by Farlex [16]	це фінансові установи, які надають банківські послуги без дотримання правового визначення банку, тобто той, який не має банківської ліцензії.

Закінчення табл. 1

Автор	Визначення
The biggest, Best Investing glossary on the WEB[17]	фінансова установа, яка не є комерційним банком відповідно з офіційним визначенням (таким закладом, який тільки надає кредити, і не приймає депозити не підпадають під офіційне визначення банк і не поширюються ті ж правила).
Eglossary [18]	установи, які не є банками, але займаються певною банківською практикою: надають кредитні гроші або приймають депозити

Як бачимо, існують різні підходи щодо визначення цього поняття. Отож проаналізуємо їх. Перший підхід, що визначає НБФУ як спеціалізованих фінансових посередників є найпоширенішим у науковій літературі. Якщо його узагальнити, то НБФУ — це вузькоспеціалізовані фінансові посередники, які акумулюють вільні кошти суб'єктів господарювання з метою їх подальшого розміщення на фінансовому ринку. По-перше, хочемо зауважити, що такий підхід є, на нашу думку найбільш раціональним: лаконічно та зрозуміло. Втім, у цьому визначенні не показано ані ролі, ані місця цих учасників ринку, що, в контексті нашого дослідження, є вкрай важливим для нас.

Наступний підхід, який базується на тому, що це професійні учасники фінансового ринку, теж має право на існування. Але, в межах фінансового ринку ми зустрічаємо таких суб'єктів, як професійні учасники фондового ринку або ринку цінних паперів, що значно звужує сферу їх діяльності. Окрім того, дано чіткий перелік у Законі «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» до них належать торговці цінними паперами, депозитарії, зберігачі цінних паперів, розрахунково-клірингові установи, ресстратори, інвестиційні компанії і фонди. З цього положення не зовсім зрозуміло, чи можуть бути НБФУ професійними учасниками. Для того, щоб розібратися у цьому, візьмемо перелік НБФУ та спів ставимо з кожним видом професійної діяльності:

Як свідчать дані таблиці не всі небанківські фінансові установи можуть бути професійними учасниками фондового ринку, а тим більше фінансового. І це очевидно, адже ними можуть бути лише ті компанії, які безпосередньо беруть участь на фондовому

ринку: фінансові компанії, надають виключно ті фінансові послуги, які зазначені в додатку до Свідоцтва про реєстрацію фінансової установи, а також ті, надання яких можливе лише за умови отримання відповідних ліцензій/дозволів органів державної влади, що здійснюють державне регулювання відповідних ринків фінансових послуг; інвестиційні фонди (і тут в законодавстві «накладки»), як інвестиційні фонди; страхові компанії, як управителі інвестиційних фондів.

Таблиця 2

**НЕБАНКІВСЬКІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ
ЯК ПРОФЕСІЙНІ УЧАСНИКИ ФОНДОВОГО РИНКУ**

Небанківські фінансові установи	Професійні учасники фондового ринку					
	Торговці ЦП	Депозитарії	Зберігачі	Розрахунково-клірингові компанії	Рєєстратори	Інвестиційні фонди і компанії
Кредитні спілки	–	–	–	–	–	–
Страхові компанії	–	–	–	–	–	+/-
Ломбарди	–	–	–	–	–	–
Лізингові компанії	–	–	–	–	–	–
Довірчі товариства	–	–	–	–	–	–
Установи накопичувального пенсійного забезпечення	–	–	–	–	–	–
Інвестиційні фонди	–	–	–	–	–	+
Фінансові компанії	+	+	+	+	+	+

Отож прирівнювати НБФУ до професійних учасників фінансового ринку є не зовсім коректно, і потребує уточнення в контексті впливу на інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання.

Інший підхід щодо НБФУ як основних конкурентів банківських установ є також дуже важливим. Навколо цього питання ведуться дискусії стосовно того, які ж фінансові установи виникли першими: банки чи пара банки, і чому вони виникли? Існує думка, що небанківські фінансові установи виникли через те, що, в силу певних причин, банки не мають права, або не хочуть здійснювати фінансові послуги. Це твердження дає підставу говорити, про те, що у банків є серйозні конкуренти в особі НБФУ. В деяких країнах вони мають важливіше значення, ніж банки. Це залежить від ступеня розвитку фінансового ринку в країні. Незважаючи на важливість такого підходу, він нам також не показує ролі НБФУ в інвестиційних процесах.

Останній підхід, який ми виділили є досить широким та загальним, але його прихильники також є, тому й на нього варто звернути увагу. Він наголошує на тому, що НБФУ не є банками, але виконують деякі банківські послуги. На наш погляд, якщо говорити про кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії у відносинах яких присутній елемент кредиту, то такий підхід має право на існування. Але, таким чином, прихильники не торкаються інших НБФУ: страхових компаній, довірчих товариств, інших фінансових компаній. Також, вважаємо такий підхід неповним у частині визначення НБФУ в інвестиційних процесах.

Для того, щоб надати визначення небанківської фінансової установи в контексті реалізації інвестиційного процесу, варто згадати, що інвестиції передбачають отримання комерційного або іншого ефекту, або ж збереження вартості грошей в часі. Ми визначилися, що НБФУ — важливі учасники інвестиційного процесу: вони виступають постачальниками грошових ресурсів. Ми підтримуємо ту думку, що НБФУ є фінансовими конвертерами: кредитор-небанківська фінансово-кредитна установа, як і дебітор можуть змінювати характер своїх грошових зобов'язань. Так, наприклад, кредитор може вкласти в небанківську фінансово-кредитну установу одразу певну суму, а отримує вже регулярний щомісячний чи щорічний дохід. Аналогічно і дебітор може отримати всю суму одразу, а сплачувати повинен буде малими розмірами протягом певного часу.

Висновки з проведеного дослідження. Отож врахувавши переваги та недоліки у дослідженнях вищезгаданих вчених, хочемо зазначити, що *небанківські фінансові установи* — це вузькоспеціалізовані фінансові посередники, які або акумулюють, конвер-

тують та направляють вільні грошові ресурси суб'єктів господарювання в інвестиційні процеси з метою досягнення комерційного або іншого ефекту або збереження вартості грошей у часі.

Література

1. *Пересада А.А.* Інвестиційний процес в Україні. — К.: Вид-во «Лібра», 1998. — 392 с.
2. *Мартиненко В.Ф.* Методологічні засади оцінки ефективності інвестиційного процесу в перехідній економіці України/ В.Ф. Мартиненко// Вісн. УАДУ. — 2002. — № 1. — С. 81.
3. *Дорош, О. Л.* Небанківські фінансові інститути в економічній системі України: дис. канд. екон. наук: 08.01.01 / О. Л. Дорош. — Львів, 2003. — 22 с.
4. *Сідельник О.П.* Конкурентоспроможність небанківських фінансових установ: дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / О. П. Сідельник. — Київ, 2010. — 21 с.
5. *Гладчук О.М.* Небанківські фінансові інститути на фінансовому ринку України: дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / О. М. Гладчук. — Київ, 2010. — 20 с.
6. *Каракулова, І. С.* Небанківські фінансові установи на ринку фінансових послуг України: дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / І. С. Каракулова. — Київ, 2008. — 234 с.
7. *Шелестак Г.Т.* Сутність і значення діяльності небанківських фінансових інститутів у розвитку фінансового посередництва/ Г.Т. Шелестак //Науковий вісник НЛТУ України. — 2012. — Вип. 22.1. — С. 336—342.
8. Эволюция денег: денежное обращение в эпоху изменений. Юровский В. Издательство: ГроссМедиа, 2005г.
9. Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика/ за ред. Зіновія Ватаманюка — Л.: 2005.
10. *Брегеда О. А.* Ринок небанківських фінансово-кредитних установ в Україні, сучасний стан та тенденції розвитку / О. А. Брегеда // Фінанси, облік і аудит [Електронний ресурс] : зб. наук. праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; відп. ред. А. М. Мороз. — К.: КНЕУ, 2011. — Вип. 17. — С. 24—31.
11. *Футало Т. В.* Вплив діяльності небанківських фінансових установ на розвиток фінансового ринку в Україні/Т.В. Футало//Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — № 4. — 2010. — С. 59—66.
12. *О.М. Колодзіїв та В.Ф. Колесніченко.* Гроші і кредит (підручник). К. Знання. — 2010. — 438 с.

13. *Базилевич В.Д.* [та інш.] / Макроекономіка. Київ.: знання — 2007. — 325 с.
14. Закон Білорусі «Про регулювання фінансових установ» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.by.spinform.ru/>
15. Вільний словник по визначенням з економіки, фінансів та бізнесу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Non+Bank>
16. The free dictionary by Farlex [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Non+Bank>
17. The biggest, Best Investing glossary on the WEB. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.investorwords.com/10414/non_bank.html%20#%20ixzz2TvyaeP1
18. Eglossary. Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dictionary.reference.com/browse/non+bank?s=t>

Статтю подано до редакції 02.06.13 р.

УДК 336.22: 631

*Івасько І. М., аспірантка
Державної установи
«Інститут економіки та прогнозування НАН України*

ВИКЛИКИ ДО ПЕРЕТВОРЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. В дослідженні проведено аналіз справляння податку на додану вартість в аграрному секторі європейських країн, зокрема Польщі, виявлено позитивні та негативні сторони її функціонування, а також розроблено практичні рекомендації щодо системних перетворень ПДВ аграрного сектору України за умов інтеграційних процесів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: податок на додану вартість, аграрний сектор.

АННОТАЦИЯ. В исследовании проведен анализ взимания налога на добавленную стоимость в аграрном секторе европейских стран, в частности Польши, выявлены положительные и отрицательные стороны его функционирования, а также разработаны практические рекомендации относительно системных преобразований по НДС аграрного сектора Украины в условиях интеграционных процессов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: налог на добавленную стоимость, аграрный сектор.